

Η Μακεδονία «χαρίζεται» στους Βουλγάρους:

Καλοκαίρι του 1915 κι ενώ μαινόταν ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος, η Βουλγαρία αποδέχτηκε τους «πλειοδότες», καθώς το αλισβερίσι είχε τραβήξει πάνω από έναν χρόνο. Η Αντάντ της πρόσφερε τη Δράμα και την Καβάλα και ζητούσε εχεμύθεια, να μην το μάθει πρόωρα η Ελλάδα. Οι κεντρικές δυνάμεις της χάριζαν όλη τη Μακεδονία. Έτσι κι αλλιώς, ούτε της Αντάντ ήταν ούτε των άλλων.

Η βουλγαρογερμανική συνθήκη υπογράφηκε στις 6 Σεπτεμβρίου του 1915. Ο πόλεμος εναντίον της Σερβίας κηρύχτηκε στις 14 Οκτωβρίου. Οι Βούλγαροι εισέβαλαν από τα ανατολικά, ενώ οι γερμανοαυστριακοί κατέβαιναν από τα βόρεια. Οι Ρουμάνοι καθυστέρησαν ως το επόμενο καλοκαίρι και μπήκαν στον πόλεμο στις 14 Αυγούστου 1916. Οι Βούλγαροι εισέβαλαν στη Δοβρουτσά, που είχαν χάσει με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου, και την επανέκτησαν. Ως το τέλος της χρονιάς (1916), όχι μόνο η Σερβία αλλά και η Ρουμανία «είχε σβηστεί από τον χάρτη». Με τη Βουλγαρία απλωμένη και σε όλη την Ανατολική Μακεδονία.

Τον ίδιο καιρό, στην Ελλάδα, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος αρνιόταν να τιμήσει τις υποχρεώσεις του με βάση την ελληνοσερβική συνθήκη. Οι δυνάμεις της Αντάντ έκαναν απόβαση στη Θεσσαλονίκη (22 Σεπτεμβρίου 1915), ενώ η κυβέρνηση Βενιζέλου παραιτήθηκε (24 του μήνα). Νέος πρωθυπουργός διορίστηκε ο Αλέξανδρος Ζαΐμης με την ανοχή των Φιλελευθέρων. Στις 4 Οκτωβρίου, η Βουλγαρία εισέβαλε στη Σερβία εκπληρώνοντας τον όρο της ελληνοσερβικής συνθήκης όπως την ερμήνευε ο βασιλιάς. Ο Ζαΐμης όμως έμενε άπρακτος. Οι Φιλελεύθεροι τον ανέτρεψαν. Διορίστηκε νέα κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Στέφανο Σκουλούδη, που διέλυσε τη βουλή και προκήρυξε εκλογές για τις 6 Δεκεμβρίου.

Καταγγέλθηκε για αντεθνικότητα και αντισυνταγματικότητα, ενώ οι Φιλελεύθεροι κάλεσαν τον λαό σε αποχή. Ο Σκουλούδης ήταν ακόμα πρωθυπουργός, όταν οι κεντρικές δυνάμεις ζήτησαν να παραδοθεί το οχυρό του Ρούπελ σε μια βουλγαρογερμανική φάλαγγα. Η κυβέρνηση ενέδωσε (Μάιος του 1916), οι της Αντάντ θεώρησαν ότι οι Έλληνες τους εμπαιζουν, ο στόλος τους κατέπλευσε στον Πειραιά, ο Σκουλούδης παραιτήθηκε κι ανέλαβε πάλι ο Αλέξανδρος Ζαΐμης

Εκείνη ακριβώς τη στιγμή διάλεξαν τα στρατεύματα των κεντρικών αυτοκρατοριών να

εισβάλουν στην Ανατολική Μακεδονία και να την καταλάβουν χωρίς μάχη. Το Δ' Σώμα στρατού παραδόθηκε και οι άνδρες που το αποτελούσαν μεταφέρθηκαν στη Γερμανία.

Ήταν ατίμωση! Κάτι που ποτέ στο παρελθόν δεν είχε ξαναγίνει. Ακόμα και στον ταπεινωτικό πόλεμο του 1897, ο ελληνικός στρατός είχε νικηθεί πολεμώντας. Δεν είχε καταθέσει τα όπλα. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος βγήκε στο μπαλκόνι του σπιτιού του (15 Αυγούστου του 1916) και κατάγγειλε τον βασιλιά και τους «ηρακλείς του στέμματος» (τις μετά από αυτόν κυβερνήσεις) για προδοσία.

Δυο μέρες αργότερα (17 του μήνα), ξέσπασε στη Θεσσαλονίκη το κίνημα της Εθνικής Άμυνας, που επικράτησε χάρη και στην εκεί παρουσία των δυνάμεων της Αντάντ. Ο Βενιζέλος βρέθηκε στη Θεσσαλονίκη (26 Σεπτεμβρίου), όπου, νικημένες, υποχώρησαν οι δυνάμεις της Αντάντ (1^η Οκτωβρίου) από τα Δαρδανέλια. Η Ελλάδα χωρίστηκε σε δυο κράτη: Της Αθήνας με τον βασιλιά Κωνσταντίνο και της Θεσσαλονίκης ή της Εθνικής Άμυνας με επικεφαλής μια τριανδρία. Εκτός από τον Βενιζέλο, μετείχαν ο ναύαρχος κι άλλοτε ήρωας κυβερνήτης του θωρηκτού Αβέρωφ Παύλος Κουντουριώτης (1855 - 1935) κι ο στρατηγός κι εφευρέτης του λυόμενου ορεινού πυροβόλου Παναγιώτης Δαγκλής (1853 - 1924). Ήταν ο διχασμός!...

Με τη συνεργεία των συμμάχων, η επικράτεια της Εθνικής Άμυνας απλώθηκε στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας και στα νησιά. Όμως, το κράτος της Αθήνας εξακολουθούσε να κρατά ουδετερότητα. Τον Μάιο του 1917, ο συμμαχικός στόλος κατέλαβε τον Ισθμό της Κορίνθου. Στις 27 του μήνα, ο στόλος έπιασε στον Πειραιά. Στις 30 Μαΐου, ο Κωνσταντίνος παραιτήθηκε υπέρ του δευτερότοκου γιου του, Αλέξανδρου, κι έφυγε από τη χώρα. Στις 11 Ιουνίου 1917, οι Γάλλοι κατέλαβαν την Αθήνα. Στις 14, ο Ελευθέριος Βενιζέλος ανέλαβε πρωθυπουργός ολόκληρης της Ελλάδας. Ο ελληνικός στρατός νικούσε στη Μακεδονία αλλά η χώρα είχε ακόμη βαρύ φόρο να πληρώσει.

Στην πλευρά των νικητών:

Η είσοδος της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, στο πλευρό της Αντάντ, σήμανε την ενίσχυση του μετώπου της Μακεδονίας. Στη μάχη της Τζέρνας (15 Σεπτεμβρίου του 1918),

ο ελληνικός στρατός νίκησε τους Βουλγάρους και τους υποχρέωσε να επιστρέψουν στα προπολεμικά τους σύνορα. Λίγες μέρες αργότερα, ο πόλεμος τελείωσε κι η Ελλάδα κάθισε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων από την πλευρά των νικητών.

Το ελληνικό ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στην απελευθέρωση εδαφών που κατείχαν η Τουρκία και η Βουλγαρία. Όμως, τον πρώτο λόγο είχαν, όπως πάντα, οι μεγάλες δυνάμεις. Στο Νεϊγί, ένα παρισινό προάστιο πάνω στον Σηκουάνα, η νικημένη Βουλγαρία υποχρεώθηκε να υπογράψει την ομώνυμη συνθήκη: Παραχωρούσε στη Γιουγκοσλαβία την περιοχή ανάμεσα στον Δούναβη και τη Στρομνίτσα, ενώ παραιτιόταν από την Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη, που προσωρινά μπήκαν κάτω από τον έλεγχο των μεγάλων δυνάμεων.

Ένα ατελείωτο παζάρι ακολούθησε. Η τύχη της Μακεδονίας και της Θράκης παιζόταν ένα χρόνο, ώσπου (10 του Αυγούστου του 1920) με ειδικά παραρτήματα στη συνθήκη των Σεβρών παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα. Κι αυτό, επειδή η Τουρκία υποχρεωνόταν να παραχωρήσει στην Ελλάδα την Ανατολική Θράκη ως τα περιχώρα της Κωνσταντινούπολης.

Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, η Ανατολική Θράκη παρέμεινε στην Τουρκία. Όμως, η Ανατολική Μακεδονία και η Δυτική Θράκη ήταν αδιαμφισβήτητα ελληνικά εδάφη. Η Βουλγαρία δεν είχε λόγο στις διαπραγματεύσεις.

Οι «μακεδονοπατέρες»:

Η έκρηξη των βαλκανικών πολέμων βρήκε την Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (Εσ. ΜΕΟ) του Σαντάσκι να επαναδραστηριοποιείται και να ξαναρίχνει το ξαναζεσταμένο σύνθημα «η Μακεδονία στους Μακεδόνες», ενώ η Εξ. ΜΕΟ του Τοντόρ Αλεξαντρόφ προωθούσε τα βουλγαρικά εθνικιστικά σχέδια για την προσάρτηση της περιοχής. Ένας ακόμη ενδιαφερόμενος λεγόταν «Βαλκανική Σοσιαλιστική Ένωση». Ιδρύθηκε το 1910 με πιο μεγαλόπνοα οράματα: Την ένωση όλων των βαλκανικών κρατών σε μια δημοκρατική ομοσπονδία. Ως το 1919, η δράση της αναπτυσσόταν στο θεωρητικό επίπεδο.

Το 1912, πραγματικός αντίπαλος για την Εξ. ΜΕΟ του Αλεξαντρόφ ήταν ο Σαντάσκι. Μια καλά σχεδιασμένη επιχείρηση απάλλαξε τους εθνικιστές από την παρουσία του πάνω στη γη. Ο Σαντάσκι δολοφονήθηκε και η Εσ. ΜΕΟ διαλύθηκε οριστικά. Από το 1912, οι κομιτατζήδες της Εξ. ΜΕΟ μπορούσαν να δρουν ανενόχλητα ως πειθήνια όργανα του βουλγαρικού επεκτατισμού. Το πρόβλημά ήταν ότι, με τους αδιάκοπους πολέμους (Α΄ και Β΄ Βαλκανικοί και Α΄ Παγκόσμιος), Μακεδονία και Θράκη είχαν αδειάσει από Βουλγάρους, που μετανάστευαν κατά κύματα στη Βουλγαρία, δημιουργώντας πονοκέφαλο στις κυβερνήσεις και μεταφέροντας εκεί τα προβλήματά τους.

Βουλγαρομακεδόνες και κομιτατζήδες ανταγωνίζονταν ποιος θα περάσει τη δική του εξωτερική πολιτική. Η συνθήκη του Νεϊγι (1919) και η ανταλλαγή των πληθυσμών επιδεινώσαν την κατάσταση στο εσωτερικό στερώντας την Εξ. ΜΕΟ από τα στηρίγματά της. Η εκβιαστική και πολλές φορές απειλητική προπαγάνδα να μείνουν οι Βουλγαρομακεδόνες στη Μακεδονία δεν έβρισκε απήχηση. Με την ανταλλαγή πληθυσμών, 53.000 Βούλγαροι πέρασαν τα σύνορα, εγκαταλείποντας τη Μακεδονία.

Πάντα στα 1919, ο Τοντόρ Αλεξαντρόφ κι ο Αλέξανδρος Προτογέροφ άρπαξαν τον αδέσποτο τίτλο της Εσ. ΜΕΟ και επανασυνέστησαν την οργάνωση. Έμεινε στην ελληνική ιστορία με τα αρχικά της βουλγαρικής της ονομασίας ORIM για να διακρίνεται από την παλιά. Σκοπός της ORIM ήταν «*η προστασία της βουλγαρικής μειονότητας στη Μακεδονία και η αυτονόμηση της σερβικής και της ελληνικής Μακεδονίας με προοπτική την ένωσή τους με τη Βουλγαρία*». Ξεκάθαρα πράγματα. Υπήρχε, όμως, κι εκείνη η Βαλκανική Σοσιαλιστική Ομοσπονδία που το 1919 συνεργάστηκε στη δημιουργία της Γ΄ Διεθνούς και το 1920 μετονομάστηκε σε Κομμουνιστική Βαλκανική Ομοσπονδία (ΚΒΟ) με νέο όνειρο: Την ένωση των βαλκανικών κρατών σε μian ομοσπονδία στα πρότυπα της Σοβιετικής Ένωσης. Κι εκτός από την Εξ ΜΕΟ, την ORIM και την ΚΒΟ, προέκυψε (1921) ένας ακόμη ενδιαφερόμενος: Η Φεντεραλιστική Μακεδονική Οργάνωση (ΦΜΟ) του Νικόλαου Γιουρούκοφ, με ιδεολογία που πλησίαζε την κομμουνιστική και με καταστατικό σκοπό «*την απελευθέρωση της Μακεδονίας από κάθε εθνική καταπίεση και τη δημιουργία μιας ανεξάρτητης Δημοκρατίας της Μακεδονίας στα πλαίσια μιας Βαλκανικής Ομοσπονδίας (φεντεράτσια)*», επίσης στα πρότυπα της Σοβιετικής Ένωσης.

Εκκαθάριση λογαριασμών:

Αυτή τη ΦΜΟ ο τότε πρωθυπουργός της Βουλγαρίας (του Αγροτικού κόμματος) Σταμπουλίσκι την είδε με πολύ καλό μάτι. Αποφάσισε τη διάλυση της ΟΡΙΜ και την καταδίκη των αρχηγών της σε θάνατο. Προτογέροφ και Αλεξαντρόφ δραπέτευσαν και, με τη βοήθεια του Πάντσο Μιχαΐλοφ, ανέτρεψαν την κυβέρνηση (9 Ιουνίου του 1923), νίκησαν τους συνασπισμένους αγρότες σε μάχη και σκότωσαν τον Σταμπουλίσκι. Σκοτώθηκε κι ο Γιουρούκοφ και η ΦΜΟ διαλύθηκε. Όσοι γλίτωσαν, κατέφυγαν στη Βιέννη, όπου συνέχισαν τη δράση τους. Η ΟΡΙΜ μετατράπηκε σε βουλγαρική παρακρατική οργάνωση αλλά ο Αλεξαντρόφ είχε καινούρια οράματα.

Προσεταιρίστηκε τον φεντεραλιστή Τσαούλεφ κι απέκτησε επαφή με την Κομμουνιστική Βαλκανική Ομοσπονδία. Οι διαπραγματεύσεις οδηγήθηκαν σε αίσια κατάληξη. Το πρωτόκολλο ανάμεσα στην ΟΡΙΜ, την ΚΒΟ και τη Γ' Διεθνή (Κομιντέρν) υπογράφηκε στις 5 Μαΐου του 1924. Στόχος η «*ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία και Θράκη*». Η Κομιντέρν αναλάβαινε την υποχρέωση να συνδράμει την ΟΡΙΜ στους αυτονομιστικούς της στόχους κι αυτή να συνεργαστεί με το Κομμουνιστικό Κόμμα Βουλγαρίας για την ανατροπή του φασιστικού καθεστώτος. Τον ίδιο μήνα, η σύνοδος της Γ' Διεθνούς δέχτηκε την «*ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία*» κι επικύρωσε το πρωτόκολλο.

Εκπρόσωποι του ΚΚΕ στη σύνοδο είχαν σταλεί ο Παντελής Πουλιόπουλος και ο Σεραφείμ Μάξιμος. Η απόπειρά τους να διαμαρτυρηθούν πνίγηκε με το δημοκρατικό επιχείρημα ότι απειλούν το παγκόσμιο κίνημα με διάσπαση. Υπέγραψαν. Το ΚΚΕ έσπευσε να υιοθετήσει το σύνθημα «*ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία και Θράκη*» με καταλυτικές επιπτώσεις.

Ο Μάξιμος και άλλοι διαχώρισαν τη θέση τους, ο Γιάννης Κορδάτος, ο Θωμάς Αποστολίδης και κάμποσοι ακόμη αποχώρησαν από το ΚΚΕ κι ο Πουλιόπουλος αρθρογράφησε στον «*Ριζοσπάστη*», επίσημο όργανο του κόμματος, υποστηρίζοντας τις θέσεις «*όχι στο ξαναμοίρασμα της Μακεδονίας, όχι στην ανταλλαγή πληθυσμών, ναι στη βαλκανική ομοσπονδία των λαών*

». Την ίδια ώρα και με τη σύμφωνη γνώμη της αντιπολίτευσης, η ελληνική κυβέρνηση ξεκινούσε διωγμούς εναντίον του ΚΚΕ για «*εσχάτη προδοσία*». Κι όλα αυτά, για το τίποτα.

Κυβέρνηση της Βουλγαρίας και Προτογέροφ ενοχλήθηκαν αφόρητα από τη στάση του Αλεξαντρόφ. Η φασιστική κυβέρνηση δε χρηματοδοτούσε την ΟΡΙΜ για να συνεργαστεί με τους κομμουνιστές! Ο Αλεξαντρόφ κατάλαβε το μέγεθος του ιδεολογικού του λάθους κι απέσυρε την υπογραφή του. Λίγο αργά. Κάποιο πρωινό βρήκαν το πτώμα του. Την

οργάνωση ανέλαβε τριανδρία: Αλέξανδρος Προτογέροφ, Ιβάν Μιχαΐλοφ και Χρ. Πόποφ. Το επόμενο βήμα ήταν να εκκαθαριστεί η Βουλγαρία από κάθε κομμουνιστικό στοιχείο. Βοήθησε σ' αυτό η «αναρχοκομμουνιστική» τρομοκρατική απόπειρα της Σφέτα Νεντέλια (εκκλησίας της Αγίας Κυριακής), όπως αποκλήθηκε (16 Απριλίου του 1925). Η ORIM δολοφόνησε κομμουνιστές και φεντεραλιστές μέσα κι έξω από τη Βουλγαρία, ακόμα και στο μακρινό Παρίσι.

Τρία χρόνια αργότερα, η ηγεσία της ORIM διχάστηκε στα μέτωπα του Μιχαΐλοφ από τη μια και των Πόποφ και Προτογέροφ από την άλλη. Η δολοφονία του Προτογέροφ (7 Ιουλίου 1928) έφερε την ισορροπία δυνάμεων. Η οργάνωση διασπάστηκε. Οι «μιχαΐλοφικοί» ακολουθούσαν αδιάλλακτη εθνικιστική πολιτική εναντίον της Γιουγκοσλαβίας και της Ελλάδας, ενώ οι «προτογεροφικοί» επιθυμούσαν την προσέγγιση με τη Γιουγκοσλαβία. Τον Μάιο του 1934, η φασιστική οργάνωση Σβένα κατέλαβε την εξουσία στη Βουλγαρία, εκδιώκοντας κι εξοντώνοντας τους οπαδούς της προηγούμενης φασιστικής κυβέρνησης που κατηγορήθηκαν για υπέρμετρη διαλλακτικότητα. Συνακόλουθα, οι αδιάλλακτοι του Μιχαΐλοφ επικράτησαν και στην ORIM.

Μειονότητες και ζώ νες:

Η μεγάλη γκάφα έγινε από την ελληνική αντιπροσωπεία στην ΚΤΕ. Το ίδιο εκείνο θελλώδες 1924, υπογράφηκε στα πλαίσια του διεθνούς οργανισμού ελληνοβουλγαρικό πρωτόκολλο, γνωστό ως «πρωτόκολλο Καλφός - Πολίτη»: Αναγνώριζε τους όποιους σλαβόφωνους πληθυσμούς της Μακεδονίας ως βουλγαρικούς. Έγινε μεγάλος χαμός. Οι Έλληνες ξεχύθηκαν στους δρόμους σχηματίζοντας μαχητικές διαδηλώσεις και οι Γιουγκοσλάβοι απειλούσαν να καταγγείλουν την ελληνοσερβική συνθήκη του 1913. Το ελληνικό κοινοβούλιο αρνήθηκε να επικυρώσει το πρωτόκολλο και η ΚΤΕ πείστηκε να απαλλάξει την Ελλάδα από τις υποχρεώσεις που απέρρεαν από αυτό.

Οι επίδικοι πληθυσμοί καταχωρήθηκαν ως σλαβόφωνοι Έλληνες. Όμως, το μέτωπο με τη Γιουγκοσλαβία είχε ανοίξει για τα καλά, χωρίς να κλείσει με τη Βουλγαρία που ζητούσε εδαφικές παραχωρήσεις για την έξοδο της στο Αιγαίο. Τότε συνέβη και η «εισβολή του Πάγκαλου» (Οκτώβριος του 1925) στη Βουλγαρία για «να της βάλει μυαλό». Αποσύρθηκε όταν κατάλαβε ότι ήταν μόνος του.

Με την ευκαιρία του ζητήματος των σλαβόφωνων της Μακεδονίας, η Γιουγκοσλαβία μπήκε γερά στο παιχνίδι. Ανακάλυψε κατοίκους με εβραϊκή ιθαγένεια και σερβική υπηκοότητα κι έβαλε θέμα μειονότητας. Κι απαίτησε την υπογραφή σύμβασης για την Ελεύθερη Ζώνη της Θεσσαλονίκης. Μια ελληνική αντιπροσωπεία συνάντησε φοβερή εχθρότητα στο Βελιγράδι. Ούτε λίγο ούτε πολύ, οι Σέρβοι ζητούσαν να χαρακτηριστεί γιουγκοσλαβικό έδαφος και η περιοχή της ελεύθερης ζώνης και ένα αρκετό πλάτος δεξιά κι αριστερά της σιδηροδρομικής γραμμής που συνδέει Γευγελή με Θεσσαλονίκη! Και αναγνώριση των σλαβόφωνων της Δυτικής Μακεδονίας ότι αποτελούν σερβική μειονότητα!

Στα 1926 κι ενώ τα προβλήματα με τους Βουλγάρους είχαν κάπως κοπάσει, ο Πάγκαλος «τα βρήκε» με τους Γιουγκοσλάβους. Με «αντάλλαγμα» τριετή ανοχή και ηρεμία, είχε πει «ναι σε όλα» κι είχε παραχωρήσει στη Σερβία και το νησάκι Βίδο πλάι στην Κέρκυρα (επειδή υπήρχε εκεί σερβικό νεκροταφείο). Ευτυχώς για την Ελλάδα, ο Κονδύλης ανέτρεψε τον Πάγκαλο την κατάλληλη στιγμή κι ακύρωσε τις συμφωνίες. Την ίδια χρονιά (1926), μια απογραφή της Κοινωνίας των Εθνών στη Μακεδονία έδωσε τέλος στα παιχνίδια με τις μειονότητες: Έλληνες 1.341.000 ή 88,8%. Μουσουλμάνοι γενικώς 2.000 ή 0,1%. Βούλγαροι 77.000 ή 5,1%. Διάφοροι άλλοι, από τους οποίους οι περισσότεροι Εβραίοι, 91.000 ή 6%.

Οι Σέρβοι δεν το έβαλαν κάτω. Ξεκίνησαν μυστικές επαφές με κάποιους εβραίους της Θεσσαλονίκης. Οι επαφές έγιναν γνωστές, ο αντισημιτισμός φούντωσε και κάποιοι έβαλαν φωτιά στην εβραϊκή συνοικία Κάμπελ. Το θέμα έληξε δυναμικά. Προσωρινά.

Στα μέσα της δεκαετίας του '30, η Μακεδονία και η Θράκη περικυκλώνονταν από φασίζοντα και φασιστικά καθεστώτα της Γιουγκοσλαβίας και της Βουλγαρίας που πραγματοποιούσαν την ιστορική τους κι απειλητική για τους γύρω προσέγγιση, και τη μονοκομματική δικτατορία της κεμαλικής Τουρκίας. Η δικτατορία του Μεταξά ήρθε κι έδεσε σε ένα ήδη διαμορφωμένο τοπίο, με τον φασισμό να δρα απροκάλυπτα και στη Ρουμανία αλλά και στην Αλβανία, που μετατρεπόταν σταθερά σε προτεκτοράτο της πρώτης διδάξασας φασιστικής Ιταλίας. Τα παράνομα κομμουνιστικά κόμματα κι η Κομμουνιστική Βαλκανική Ομοσπονδία άλλαξαν τακτική. Όχι πια «*ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία*» αλλά «*ισοτιμία για τους Σλαβομακεδόνες στα πλαίσια του κράτους*» . Ουσιαστικά, κανένας δεν ασχολιόταν μαζί τους καθώς επίφοβη εμφανιζόταν στον ορίζοντα η ναζιστική απειλή.

Η κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας:

Η «εαρινή επίθεση» του Μουσολίνι στο ελληνοαλβανικό μέτωπο τσακίστηκε στα τέλη Μαρτίου του 1941 όπως είχαν τσακιστεί κι όλες οι ιταλικές προσπάθειες από τις 28 του προηγούμενου Οκτωβρίου (1940). Όμως, η Γιουγκοσλαβία βυθιζόταν στην αγκαλιά του Τριμερούς Συμφώνου (Γερμανίας – Ιταλίας – Ιαπωνίας): Στις 24 Μαρτίου 1941, ο πρωθυπουργός Τσβέτκοβιτς κι ο υπουργός Εξωτερικών Μάρκοβιτς βρέθηκαν στη Βιέννη, όπου υπέγραψαν τη συμφωνία με τον άξονα.

Κανένας δεν πρόλαβε να χαρεί ή να λυπηθεί γι' αυτήν. Μόλις τρεις μέρες αργότερα (27 Μαρτίου 1941), ένα στρατιωτικό πραξικόπημα ανέτρεψε την κυβέρνηση των Γιουγκοσλάβων φιλοναζί. Ο αντιβασιλιάς Παύλος υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει τη χώρα. Στον θρόνο ανέβηκε ο Πέτρος Β', ενώ πρωθυπουργός ανέλαβε ο στρατηγός Σίμοβιτς. Οι εξελίξεις ήρθαν ραγδαίες. Ο λαός της Γιουγκοσλαβίας βγήκε στους δρόμους πανηγυρίζοντας, οι Ιταλοί απέσυραν δυνάμεις από το μέτωπο με τους Έλληνες για να φυλάξουν τα νώτα τους και οι Βρετανοί ονειρεύονταν κοινή ελληνογιουγκοσλαβική δράση στην Αλβανία, που θα έριχνε τους Ιταλούς στη θάλασσα.

Αρχές Απριλίου, ο αρχηγός του βρετανικού επιτελείου, στρατηγός Ντιλ, έφτασε στο Βελιγράδι και προσπάθησε να εξηγήσει το σχέδιο. Δεν τους έπεισε. Οι Γιουγκοσλάβοι ενδιαφέρονταν για τη Γιουγκοσλαβία κι ο Χίτλερ δε φαινόταν ενθουσιασμένος με τη μεταπολίτευση. Το πρόβλημά τους βρισκόταν ακριβώς στις άλλες πλευρές των συνόρων: Εκεί που γειτόνευαν με Αυστρία, Ουγγαρία και Βουλγαρία. Ήρθαν σε απευθείας επαφή με τους Έλληνες.

Τη νύχτα 3 προς 4 Απριλίου, στον σιδηροδρομικό σταθμό Κέναλι, νότια στο Μοναστήρι, ο υποστράτηγος Γιάνκοβιτς υποδεχόταν τον Έλληνα αρχιστράτηγο, Αλέξανδρο Παπάγο. Συμφώνησαν για κοινό μέτωπο προς τη Βουλγαρία και για κοινή δράση στην Αλβανία από τις 12 του μήνα, οπότε πίστευαν ότι θα ήταν έτοιμοι. Ο Χίτλερ τους πρόλαβε.

Η αποστολή της γερμανικής αεροπορίας με στόχο το Βελιγράδι έφερε την κωδική ονομασία «Επιχείρηση Τιμωρία». Ο Χίτλερ είχε πάρει εντελώς προσωπικά την πολιτειακή αλλαγή. Η από τον αέρα επίθεση ξέσπασε τρομερή στις 6 Απριλίου του 1941 ταυτόχρονα με την εισβολή στη Γιουγκοσλαβία και την Ελλάδα.

Από τα βουλγαρικά σύνορα ξεχύθηκαν οι 15 μεραρχίες του φον Λιστ κι από τα σύνορα με την Αυστρία η στρατιά του φον Βάις. Στις 7, προστέθηκαν και οι Ιταλοί του Μουσολίνι, που δεν άφησε την ευκαιρία να πάει χαμένη. Στην πολύπαθη χώρα μπήκαν και οι Ούγγροι (από τις 11 Απριλίου): Αυτοί, έπρεπε να προστατεύσουν τη δική τους μειονότητα. Η Γιουγκοσλαβία κατέρρευσε, ενώ στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα δινόταν ο υπέρ όλων αγώνας.

Εισβολή στην Ελλάδα:

Χαράματα, 6 Απριλίου του 1941, πάνω από την γραμμή των ελληνοβουλγαρικών συνόρων στη Μακεδονία, ο ουρανός ξερνούσε φωτιά: 800 στούκας με σειρήνες που έσπαζαν το ηθικό και καυτό μολύβι που σκόρπιζε τον θάνατο έκαναν κάθετες εφορμήσεις πάνω στα οχυρά της γραμμής Μεταξά. Τρεις γερμανικές μεραρχίες ξεχύνονταν να καταλάβουν το Ρούπελ. Τανκς σκαρφάλωναν στην πλαγιά. Το δάσος του Μπέλες καιγόταν. Στο φυλάκιο προκάλυψης 162, όλοι οι υπερασπιστές σκοτώθηκαν ως το μεσημέρι. Στο πολυβολείο Π - 9, ο λοχίας Δημήτρης Ίντζος ξόδεψε ως τις 7.30' τη νύχτα και τα 33.000 φυσίγγια που διέθετε. Δεν είχε πια με τι να πολεμήσει. Ο Γερμανός διοικητής του έδωσε συγχαρητήρια για την ανδρεία του. Και τον εκτέλεσε για τη ζημιά που του έκανε...

Η χώρα βρισκόταν σε πόλεμο με τους δυο μεγαλύτερους στρατούς στον κόσμο. Και οι Άγγλοι βρίσκονταν 50 χιλιόμετρα πίσω από τη γραμμή του μετώπου. Η επίθεση στα εκδηλώθηκε ταυτόχρονα με τη γερμανική εισβολή στη Γιουγκοσλαβία. Οι τρεις μεραρχίες που έκαναν επίθεση στον Νέστο, υποχρεώθηκαν να σταματήσουν. Στο στενό του Ρούπελ, η 5^η ορεινή μεραρχία γνώρισε αιματηρή αποτυχία και η 6^η προχώρησε με κόπο πάνω στις κορυφογραμμές, δυτικά του Στρυμόνα. Επί τρεις ημέρες, σφοδρές επιθέσεις από την ξηρά κι από τον αέρα διαδέχονται η μια την άλλη στη γραμμή Μεταξά, που δε διασπάστηκε σε κανένα σημείο. Τρία μερόνυχτα πολέμου ήταν αρκετά για τους Γερμανούς να κατανοήσουν, για ποιον λόγο νικήθηκαν οι Ιταλοί στην Αλβανία.

Στούκας, τανκς, πυροβολαρχίες και πεζικό σφυροκοπούσαν νύχτα μέρα τα οχυρά. Τα κύματα των επιθέσεων αποκρούονταν. Σε μερικά σημεία, κατάφεραν να μπουν στις στοές. Κανένας τους δε βγήκε ζωντανός. Καθώς τα στούκας εφορμούσαν κάθετα, κάποιοι Έλληνες

βγήκαν ακάλυπτοι από τα οχυρά και τα σημάδευαν με τα τουφέκια. Οι πιλότοι γελούσαν: Όμως, οι τρελοί στο έδαφος δεν πυροβολούσαν τα αεροπλάνα. Όταν τα στούκας περνούσαν ξυστά στο έδαφος, σημάδευαν τους πιλότους. Μερικοί τσακίστηκαν στα υψώματα.

Οι Γερμανοί βρήκαν τη λύση περνώντας μέσα από τη Γιουγκοσλαβία, που κατέρρευε. Η 2^η μεραρχία πάντσερ πέρασε τα σύνορα κι έφτασε στη Θεσσαλονίκη (8 Απριλίου). Στα οχυρά πολεμούσαν ακόμη. Η διαταγή να σταματήσουν έφτασε την άλλη μέρα. Οι εισβολείς αντικρίζαν έκπληκτοι τους μαχητές να βγαίνουν από τις στοές τσακισμένοι.

Στους Παλιουριώνες, ο Γερμανός συνταγματάρχης παρέταξε (τιμητικό απόσπασμα) ένα ολόκληρο τάγμα και κάλεσε τον Έλληνα διοικητή να το επιθεωρήσει. Στο Ρούπελ, ο Γερμανός διοικητής, μετά τα συγχαρητήρια για την άμυνα, δήλωσε πως είναι τιμή και περηφάνια για τους Γερμανούς να έχουν τέτοιους αντιπάλους. Ο στρατηγός Πάουλ Χάσε έγραψε άρθρο με τίτλο «Οι γενναίοι Έλληνες» και ο στρατάρχης φον Λιστ στην ημερήσια διαταγή του ανέφερε: «Οι Έλληνες υπερασπίστηκαν την πατρίδα τους γενναία». Ο ίδιος ο Χίτλερ, σε λόγο του στο Ράιχσταγ (4 Μαΐου του 1941) παραδέχτηκε: *«Η ιστορική δικαιοσύνη με υποχρεώνει να διαπιστώσω πως, απ' όλους τους αντιπάλους που αντιμετώπισαμε, ο Έλληνας στρατιώτης ιδίως, επολέμησε με ύψιστο ηρωισμό και αυτοθυσία. Είναι ο μόνος στρατός, που άντεξε στα στούκας*».

Η σύμπτυξη του στρατού στο αλβανικό μέτωπο ξεκίνησε στις 13 του Απριλίου. Την επομένη (14 του μήνα) και καθώς το μέτωπο κατέρρευε, αυτοκτόνησε ο πρωθυπουργός Αλέξανδρος Κοριζής. Η συνθηκολόγηση υπογράφηκε στη Λάρισα στις 21 Απριλίου του 1941. Η τελετή ξανάγινε στη Θεσσαλονίκη, στις 24 του μήνα, έπειτα από απαίτηση του Μουσολίνι να παρίστανται και Ιταλοί στην παράδοση.

Οι Γερμανοί μπήκαν στην Αθήνα στις 27 Απριλίου του 1941. Το καλοκαίρι του 1943, παραχώρησαν στη Βουλγαρία την κατεχόμενη Βόρεια Ελλάδα ως τον Αξιό. Ο από τον Απρίλιο διορισμένος πρωθυπουργός Ιωάννης Ράλλης υπέγραψε τα διατάγματα σύμφωνα με τα οποία η χωροφυλακή έπρεπε να αποχωρήσει από τα παραχωρηθέντα ελληνικά εδάφη. Η αποχώρηση έγινε στις 7 Ιουλίου του 1943 και ήταν το σύνθημα για τη λαϊκή αφύπνιση. Στις 8, προκηρύξεις του ΕΑΜ καλούσαν τους Έλληνες σε πανεθνική πάλη. Μαχητικές διαδηλώσεις ξέσπασαν στο Κιλκίς, στον Λαγκαδά, στην Έδεσσα, στη Βέροια, στη Νάουσα, στα Γιαννιτσά, στην Αριδαία και στην Κοζάνη. Οι Γερμανοί έμειναν εμβρόντητοι. Στις 22 Ιουλίου 1943, η διαδήλωση στην Αθήνα μέτρησε εκατό νεκρούς. Οι γερμανικές αναφορές προς το Βερολίνο μιλούσαν για απρόσμενη λαϊκή εξέγερση, για παράδοξο εθνικό φρόνημα.

Οι κατακτητές δεν μπορούσαν να καταλάβουν, πώς ήταν δυνατό να πεθαίνουν άνθρωποι για μια παραχώρηση από τον έναν κατακτητή στον άλλον. Όμως, μια λακωνική ανακοίνωση έβαζε τέλος στην αναστάτωση: Η παραχώρηση των εδαφών στη Βουλγαρία «αναβλήθηκε επ' αόριστο».

Ζυμώ σεις στην κατεχόμενη Μακεδονία:

Από το 1935, το σύνθημα για ενιαία Μακεδονία - Θράκη αντικαταστάθηκε με καινούριο, που ζητούσε οι Σλαβομακεδόνες, όπως ονομάστηκαν, να συμμετέχουν ισότιμα στα πλαίσια του ελληνικού κράτους. Ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος βρήκε το βασίλειο της Βουλγαρίας σύμμαχο με τις δυνάμεις του άξονα. Η κατάκτηση των Βαλκανίων από τα γερμανικά στρατεύματα επέτρεψε στη Βουλγαρία, με την άδεια του Χίτλερ, να καταλάβει τη Δυτική Θράκη και Μακεδονία αλλά και μεγάλο τμήμα της Νότιας Γιουγκοσλαβίας, γύρω από τα Σκόπια. Εκεί, τα πράγματα ήταν τόσο ρευστά από την πλευρά της «εθνικής συνείδησης», ώστε η τοπική κομμουνιστική οργάνωση αναφερόταν στο παράνομο βουλγαρικό κομμουνιστικό κόμμα, στο οποίο θεωρούσε ότι ανήκε. Ο Τίτο την άλωσε μόλις στα τέλη του 1942.

Στη Δυτική Μακεδονία υπήρχαν περίπου 100.000 σλαβόφωνοι. Κάμποσοι από αυτούς αποδέχτηκαν την άποψη ότι ανήκουν στη «βουλγαρική μακεδονική εθνότητα» και συγκρότησαν σλαβόφωνα στρατιωτικά τμήματα με Βούλγαρους αξιωματικούς όπως κάποιοι μακρινοί πρόγονοί τους είχαν «τουρκέψει» για να επιβιώσουν. Το πόσο ήταν βέβαιοι για τη βουλγαρική τους ρίζα αποδείχτηκε το 1944, όταν με την επαπειλούμενη γερμανική κατάρρευση μετακόμισαν ομαδικά στα ανταρτικά τμήματα των Σλαβομακεδόνων.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 26.3.2011)